

concepute corosiv, pătrunzător, cu sens vădit satiric. O continuitate de preocupări aflăm și în celălalt spectacol al lui Afrim, *Alge* (*Bernarda's House Remix*), în care pornește – a treia oară, dacă nu greșim – de la drama lui Lorca. Pentru regizor, este încă o variațiune pe tema feminității frustrate, tensionate tragic din neputința de a fi și de a se exprima liber. Spectacolul concentrează timpul, accelerează evenimentele piesei, accentuând presiunea psihologică, încordarea, nerăbdarea, comportamentul femeii obsedate de apariția fizică sau de absența bărbatului. Tragicul feminin este relevat, deseori vizual, de alunecarea fantasmatică, fără scăpare, între aceleași clișee fals morale și aceleași frivole soluții de atracție erotică.

Asupra spectacolului *Idiotul* de A. Zholdak de la Sibiu, nu mai trebuie insistat: programat și în alte festivaluri, a fost suficient controversat, exagerat – credem – și de partizanii viziunii, și de opozanții săi. În schimb, ne vom opri la Pastramă trufanda (montată la Naționalul timișorean), prin care Ion Ardeal Ieremia arată o preocupare specială pentru aducerea pe scenă a prozei lui Caragiale, într-o modalitate postmodernă intertextuală, găsind exact tonul anecdotei de cafea, teatralizând între comic revuistic, interactiv și bășcălie actuală. Ne vom opri și la ultima premieră realizată de Horațiu Mihaiu după schițele lui Daniil Harms (Teatrul „Ariel”, Tg. Mureș), obiectiv ambițios, dificil, cum sunt totdeauna proiectele acestui scenograf-regizor. Absurdul și stupiditatea existenței într-un regim absurd și stupid au fost interpretate cu umor divagant, dar cu un realism nepotrivit pentru Harms, apt de marionetizare și de plastică șarjată.

Încă o dată, Festivalul de la Sf. Gheorghe a îndemnat publicul la receptivitate, pentru a se deschide unei multitudini de forme, tipuri și modalități scenice. Este un Festival unde poți vedea nu numai spectacole, dar și „idei” (vorba lui Camil Petrescu). Desigur, „idei de teatru” (vorba lui Ion Sava)...

Liviu ORNEA

Teatrul majoritar al minoritarilor

Extrem de binevenită organizarea la București a acestui festival al „Pieseii clasice pe scena teatrelor minorităților naționale”. Bine ales și momentul, la sfârșit de vară, când teatrele bucureștene încă nu joacă regulat. Publicul bucureștean și critica de specialitate au avut ocazia, timp de o săptămână, să vadă ce se face în teatrele maghiare și germane din provincie. Și se face! Se montează și texte fundamentale, grele, se face și experiment, există actori extraordinari pe care numai condiția lor asumată de prizonieri ai unei limbi minoritare îi împiedică să fie adevărate vedete ale scenei românești.

Păcat însă că organizarea a fost uneori cam neprofesionistă. Deși forță organizatorică a fost: Ministerul Informațiilor Publice, Departamentul pentru Relații Interetnice, Teatrul Evreiesc de Stat și Centrul Cultural European. Cred că o asemenea manifestare, la București, se adresează în mare măsură publicului și criticii de limbă română, astfel că organizarea din timp și în foarte bune condiții a traducerii spectacolelor se impunea cu necesitate. N-a fost așa, iar eforturile punctuale depuse ad-hoc de organizatori, chiar cu sprijinul unor spectatori bilingvi și binevoitori (mulțumesc și pe această cale, Lorena!) n-au putut decât să întărească impresia de improvizatie. Mai grav încă, două dintre cele mai importante

spectacole din Festival, al lui Bocsárdi și Frunză, au fost programate joi seară, aproape în același timp! Să mai adaug că mediatizarea Festivalului nu mi s-a părut pe măsura importanței lui.

Dincolo de aceste neîmpliniri, am putut vedea, timp de o săptămână, teatru bun și foarte bun. Nu știu cine a făcut selecția spectacolelor (nici măcar dacă a fost o selecție sau fiecare teatru a venit cu ce a vrut), dar a ieșit bine. Impresia generală (chiar și numai citind programul și prezentările din broșură) este că în teatrele respective se lucrează serios, nu se fac sușe, se pun ori texte mari, recunoscute, ori se face experiment. Nu știu dacă e chiar așa, dar asta s-a văzut.

Teatrul Maghiar de Stat din Cluj a venit cu un spectacol de cameră, *Pietre în buzunar* de Marie Jones, regizat de Keresztes Attila și jucat uluitor de Bíró József și Hatházi András. Trama contează aici mai puțin: doi țărani irlandezi fac figurație într-un film american turnat în Irlanda. Important e că cei doi (își) povestesc filmările și întâmplările conexe, interpretând fiecare o mulțime de personaje, schimbând cu nonșalanță registre de voce și atitudini corporale așa cum rar mi-a fost dat să văd. De unde apar asemenea actori?

Pentru marți am ales *Poveste exemplară* (*Moll Flanders*), o adaptare după Daniel Defoe făcută de Barabás Olga la Teatrul „Ariel” din Tîrgu Mureș. Aici n-am avut parte de traducere, dar prezentarea din broșură și jocul excepțional – știu că mă repet, dar asta e! – au cam fost de ajuns. E un spectacol de mare puritate, în care contează mult și decorul (simplu, dar ingenios, mizând mult pe culoare) imaginat de regizoare, și mișcarea scenică a lui Florin Fieroiu, și muzica lui Daravas Ferenc. Toți cei cinci interpreți sunt foarte buni (și într-o cronică aplicată, numai despre acest spectacol, cum nu este aceasta, jocul fiecăruia ar trebui analizat), dar actrița principală, B. Fülöp Erzsébet (pe care o văd pentru prima oară) dă un recital memorabil. La fel de bun e partenerul ei, Bogdán Zsolt, pe el însă îl cunoscteam deja, așteptam numai confirmarea; a venit. E, poate, locul potrivit să spun că sunt perfect conștient că impresiile și judecățile mele (despre actorii mai ales) s-ar putea să nu fie tocmai corecte: necunoscător al limbii maghiare, nu îmi dau seama de precizia frazării nici de adecvarea intonației, de exemplu. Mă pot baza numai pe expresie, pe ceea ce comunică actorul dincolo de cuvânt, pe forța, pe energia pe care o emană sau nu. Cu toate acestea, în cazul celor doi actori de care am vorbit nu am nici un dubiu.

Cum nu am nici o îndoială asupra imensului talent al lui Pálffy Tibor, pe care l-am văzut întâi în *Lucifer* din *Tragedia omului* de Madách Imre, la Teatrul Maghiar de Stat „Tamási Áron” din Sf. Gheorghe. Dificil text, nedramatic, infernal de greu de montat și jucat. Chiar și numai curajul de a-l înscena merită admirat. Cu toate că rezultatul la care a ajuns regizorul Arkosi Árpád nu m-a convins. Un spectacol greoi, cu ritm inegal în cele patru ore lungi, dar crescând, din fericire, în partea a doua, într-o scenografie funcțională (câteva practicabile pe roțile și un fundal de lemn care închide scena), dar prea puțin spectaculoasă (schitele de scenografie ale Adrianei Grand pentru același text, pe care le-am văzut a doua zi la expoziția vernisată în holul Teatrului Evreiesc de Stat, stârneau mult mai tare imaginația), cu o armată de actori care fac foarte bine scenele de masă și cu individualități indiscutabile.

Un spectacol neizbutit am văzut sâmbătă dimineață: *Dansatorii lui Müller* de Németh Ákos, în regia lui Béres László, la Teatrul de Stat Oradea, Trupa Szigligeti. Spectacol de licență (deși regizorul a mai făcut deja și altele, și deloc rău, cu accent pe vizual și mișcare) în care Béres a vrut parcă să îngrămădească tot ce știe. Rezultatul este retoric, tezigist, inutil violent și convulsiv, jucat modest. Păcat.

La închiderea Festivalului am văzut spectacolul lui Dan Puric *Made in Romania* – probabil inclus prin asimilarea, pe bună dreptate, a limbajului expresiei corporale cu unul minoritar la noi. Proaspăt, frumos, vorbind cu haz și despre lucruri grave; dar, una peste alta, nimic nou față de *Costumele*. Cam aceeași trupă neomogenă, aceleași vârfuri (Adrian Horobeț – incredibilă expresivitatea acestui, da!, regizor –, Carmen Ungureanu, Richard Bovnovczki), aceeași formulă de spectacol.

Am lăsat la urmă spectacolul care m-a impresionat cel mai mult (nu pot spune „cel mai bun”, pentru că nu am văzut toate spectacolele din Festival). Joi seară, pe scenă de la T.E.S., *Miracolul*, o adaptare a piesei *Pasărea cîntătoare* de Tamási Áron, la Teatrul Maghiar de Stat „Tamási Áron” din Sf. Gheorghe, în regia lui Bocsárdi László. Rar am avut o asemenea senzație de bine la ieșirea din teatru. Un basm popular din secuime: două fete bătrâne urâte și proaste încearcă să se mărite cu doi tîntălăi coptuți cărora le fug ochii după sora cea mică, Magdó, îndrăgostită de tînărul Móka. De la pizmă se ajunge la ură și la crimă, zădărnicită doar de intervenția forțelor supranaturale. Textul, în selecția operată, e plin de umor și de poezie (monologul mamei lui Móka, cel în care îi explică ce e, mai bine zis, cum e dragostea, e chiar poezie curată), curge fără nici o opintea. Înscenarea, costumele, muzica și jocul par realiste, dar prezența măștilor (grupul de bărbați mascați se mișcă impecabil), a autorului și a prietenei sale americane pe post de vrăjitoare bună, unele detalii ale scenografiei de mare ingeniozitate și frumusețe semnată de Bartha József (extraordinare scena înecării lui Móka în fântână sau cea în care duhurile apar deșirînd o perdea de flori multicolore) aruncă totul într-o altă zonă, a unui fantastic expresionist. Dar chiar împletind mai multe formule de expresie, impresia dominantă e de echilibru, de armonie, de puritate, de adevăr și firesc teatral obținut prin totală asumare a temelor profunde și simple ale textului. Impresie pe care o dă și trupa în întregul ei, ar fi o nedreptate să dau numai numele unora dintre actori. L-am revăzut pe Pálffy Tibor într-un cu totul alt registru – joacă la fel de bine și natural dramă și comedie, după cum, la fel de ușor dansează și vorbește –, secundat perfect de Váta Lóránd; fac pereche cu Albu Annamária și Péter Hilda, cupluri de un comic irezistibil. În rolurile tinerilor îndrăgostiți, Benő Kinga și Nagy Alfréd, amândoi reușind să dea o neverosimilă senzație de visătoare ingenuitate și de lumină interioară. În fine, Piroska Klára, mama flăcăului, aproape imobilă când rostește monologul de care am pomenit, Nemes Levente pe post de autor-maestru de ceremonii-spirit bun și Angi Gabriella în rolul prietenei americane. În totul, un spectacol neobișnuit de frumos – mă repet, dar asta e cuvîntul potrivit – pe care l-aș revedea oricînd. Poate în Festivalul Național.

Am speranța că, dacă a fost în vreo seară din acea săptămână la teatru, ministrul Informațiilor Publice (care conduce unul dintre organismele organizatoare ale Festivalului) e mai liniștit. Pentru că nelinistit părea în mesajul adresat Festivalului: după ce recunoștea „calitatea și originalitatea” teatrului românesc, „sanctuarul limbii materne și al identității spirituale”, se întreba: „Dar care este contribuția celorlalte teatre din țară? A celor care joacă în limbile minorităților naționale? Au și ele un rol? Au atins ele un nivel calitativ asemănător? Sunt la fel de originale?” Așa vorbește (gândește?!) un om care diriguiește în cultura română. Tristă țară.

Nu pot încheia fără să pun – retoric, firește – cîteva întrebări care mi-au venit în minte aproape în fiecare seară a Festivalului. De ce oare nu sunt invitate mai des aceste teatre la București, în turneu obișnuit, nu doar în festivaluri? De ce nu e invitat Bocsárdi László să monteze și în București? De ce nu preia TVR și unele dintre aceste spectacole (la emisiunea Teatru TV, nu la emisiunile pentru minoritari)? Dar nu știu de ce mi-e parcă teamă de răspunsuri...